

RAPPORT MED BESKRIVELSE AF DE JURIDISKE ASPEKTER I FORHOLD TIL SAGER OM SEKSUELLE OVERGREB OG OFRENES MULIGHEDER FOR AT FÅ RÅDGIVNING OG STØTTE

SOCIALMINISTERIET OG JUSTITSMINISTERIET
JUNI 2010

Af den tværministerielle arbejdsgruppe, der blev nedsat i april 2010 for at beskrive de juridiske aspekter i forhold til sager om seksuelle overgreb og ofrenes muligheder for at få rådgivning og støtte.

Juni, 2010

Socialministeriet
Holmens Kanal 22
1060 København K
T: 33 92 93 00

Justitsministeriet
Slotholmsgade 10
1216 København K
T: 72 26 84 00

INDHOLD

1. INTRO	4
2. FØLGER AF SEKSUELLE OVERGREB BEGÅET I BARNDOMMEN	6
2.1. Risikoen for senfølger ved seksuelle overgreb begået i barndommen....	6
2.2. Hvad er senfølger af seksuelle overgreb?	6
2.3. Tegn på at et barn eller en ung bliver udsat for seksuelle overgreb.....	7
2.4. Hvordan hjælpes personer, der har været udsat for seksuelle overgreb?9	
3. STRAF OG ERSTATNING	11
3.1. Straf	11
3.1.1. Bestemmelser om straf for seksuelle overgreb	11
3.1.2. Forældelse af strafansvaret	13
3.2. Erstatning.....	14
3.2.1. Krav på erstatning ved seksuelle overgreb	14
3.2.2. Forældelse af erstatningskrav	15
3.3. Gennemførelse af sager om straf og erstatning	16
3.3.1. Anmeldelse af et seksuelt overgreb til politiet.....	16
3.3.2. Behandling af erstatningskrav ved retten	17
3.3.3. Erstatning via staten	18
3.3.4. Advokathjælp mv.	20
4. UNDERRETNINGSPLIGTEN	23
4.1. Den skærpede underretningspligt	23
4.2. Den almindelige underretningspligt	25
4.3. Underretningspligt og tavshedspligt	25
4.4. Afværgepligten i straffeloven.....	26
5. RÅDGIVNING, HJÆLP OG STØTTE EFTER SERVICELOVEN	27
5.1. Børn og unge	27
5.1.1. Rådgivning til børn og unge og deres familier	27
5.1.1.1. Anonym rådgivning	28
5.1.2. Særlig støtte til børn og unge	28
5.2. Voksne.....	32
5.2.1. Rådgivning til personer med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne	32
5.2.2. Tilbud af behandlingsmæssig karakter.....	33
5.3. Hvor kan man henvende sig for at få hjælp?	34
5.3.1. Børn og unge	34
5.3.2. Voksne.....	35
5.4. VISO	37
5.5. Behovet for oplysning om mulighederne for støtte og hjælp	37
6. SAMMENFATNING	38

1. INTRO

Seksuelle overgreb begået mod børn kan være meget traumatiserende oplevelser, der ofte kan sætte dybe spor gennem offerets opvækst og i voksentilværelsen. Bliver man udsat for et seksuelt overgreb, er det vigtigt, at man kender sine rettigheder og muligheder for at modtage hjælp.

Med den megen omtale af seksuelle overgreb begået i den katolske kirke blev det klart, at der ikke var tilstrækkelig viden og klarhed over de gældende regler på området samt overblik over ofrenes muligheder for at få rådgivning og hjælp. Socialministeren og justitsministeren nedsatte derfor den 7. april 2010 en tværministeriel arbejdsgruppe for at afdække disse områder.

Arbejdsgruppen fik til opgave at beskrive de erstatningsretlige og strafferetlige regler i forbindelse med seksuelle overgreb og redegøre for omfanget af underretningspligten i serviceloven. Arbejdsgruppen skulle herudover afdække de muligheder, som ofre for seksuelle overgreb har for at få hjælp ifølge Serviceloven.¹ Denne rapport indeholder arbejdsgruppens redegørelse.

Kapitel 2 indeholder en beskrivelse af de følger, som et seksuelt misbrug begået i barndommen kan have på et offers ungdoms- og voksenliv. En række signaler og symptomer, som kan indikere, at et barn eller en ung bliver seksuelt misbrugt, beskrives, og der redegøres kort for de behandlingsbehov, som personer med senfølger kan have. I *kapitel 3* gennemgås reglerne om straf og erstatning i anledning af seksuelle overgreb mod navnlig børn og unge, herunder hvornår strafansvar og erstatningskrav forældes. Kapitlet indeholder endvidere oplysninger om gennemførelsen af sager om straf og erstatning, herunder om anmeldelse til politiet, muligheder for advokathjælp mv. *Kapitel 4* indeholder en beskrivelse af dels den skærpede underretningspligt for bl.a. offentligt ansatte, dels den almindelige underretningspligt, som alle borgere er underlagt. Sidst i kapitlet beskrives borgernes pligt efter straffeloven til at afværge forbrydelser, der medfører farer for bl.a. menneskers liv eller velfærd. *Kapitel 5* omhandler kommunernes forpligtelse til at tilbyde både rådgivning og hjælp til børn, unge og voksne. Kapitlet indeholder herudover en kort beskrivelse af nogle af de forskellige tilbud, bl.a. kommunale og private, der er til ofre for seksuelt misbrug. *Kapitel 6* indeholder en sammenfatning af redegørelserne i kapitel 2-5.

¹ Rapporten omhandler således ikke de muligheder for rådgivning og behandling, der findes i sundhedssystemet.

Bilag I indeholder en oversigt over de frivillige og private rådgivnings- og behandlingstilbud til børn og voksne udsat for seksuelle overgreb. Bilag II indeholder en oversigt over de relevante myndigheder, som man kan kontakte, hvis man har været udsat for et seksuelt overgreb.

2. FØLGER AF SEKSUELLE OVERGREB BEGÅET I BARNDOMMEN

2.1. Risikoen for senfølger ved seksuelle overgreb begået i barndommen

Undersøgelser viser, at ca. 60 pct. af ofre for seksuelle overgreb i barndommen, vil udvikle senfølger, dvs. følger, der indtræder efter, at den periode, hvor det/de seksuelle overgreb har stået på, er ovre.² Der er mange faktorer, der har betydning for, hvorvidt en person, der har været udsat for et seksuelt overgreb i sin barndom, udvikler senfølger. Særligt tre faktorer spiller en stor rolle:³

- *Overgrebets karakter.* Jo mere alvorligt et overgreb barnet udsættes for, jo større er risikoen for, at barnet eller den unge udvikler senfølger.
- *Tilknytningen til krænkeren.* Risikoen for at udvikle senfølger stiger, hvis overgrebene begås af en person, der har en tæt relation til barnet. Et overgreb begået af en nær slægtning vil ofte medføre en større risiko for udvikling af senfølger end et overgreb begået af en person, som offeret ikke kender.
- *Varigheden.* Jo længere perioden, hvor barnet bliver krænket, er, jo større er risikoen for at udvikle senfølger.

2.2. Hvad er senfølger af seksuelle overgreb?

Personer, der har været udsat for seksuelle overgreb i barndommen, kan ikke karakteriseres med en bestemt diagnose eller sygdom. Ofre for seksuelle overgreb kan udvikle mange forskellige former for senfølger, der har stor betydning for deres psykiske og sociale velbefindende.

Blandt de hyppigst forekommende senfølger kan nævnes posttraumatisk stress forstyrrelse (PTSD), herunder angst og depression. Herudover kan nævnes lavt selvværd, tvangsforestillinger, problemer med krop og seksualitet, spiseforstyrrelser, selvskadende eller seksualiseret adfærd, stofmisbrug og selvmord/selvmoedsforsøg.⁴ Der er tale om meget alvorlige lidelser, som kan have meget indgribende konsekvenser for de pågældendes familie- og arbejdsliv.

² Fergusson & Mullen 1999, p. 89.

³ Fergusson & Mullen 1999, p. 89.

⁴ Fergusson & Mullen 1999, p. 92.

Mange ofre for seksuelle overgreb beskytter sig selv psykisk ved at fortrænge de ubehagelige, smertefulde og ydmygende oplevelser, som de seksuelle overgreb har medført. Erindringerne vil dog sjældent fuldstændig forsvinde og kan dukke op, når offeret mindst venter det. Fortrængningen er en forsvarsreaktion, som på længere sigt kan påføre offeret psykiske lidelser.

Personer, der lider af senfølger efter seksuelle overgreb, er ofte socialt isoleret.⁵ Mange har som led i de seksuelle krænkelser oplevet svigt i barndommen og har derfor svært ved at etablere, opretholde og udvikle sociale relationer. Følgevirkningerne efter seksuelle overgreb i barndommen kan ofte give vanskeligheder med at opretholde en stabil arbejdsmarkedstilknytning og med at indgå i almindelige familiære relationer til en partner/ægtefælle/børn. Hvis overgrebene har fundet sted inden for familien, kan offeret tillige have et dårligt forhold til forældre, søskende og andre slægtninge, der kan have reageret negativt på 'afsløringen', eller som, offeret føler, har svigtet ved ikke at have grebet ind over for det seksuelle overgreb. Senfølger fra seksuelle overgreb i barndommen giver således ofte ofrene problemer med at opretholde en normal tilværelse med arbejde, familie og venner.⁶

2.3. Tegn på at et barn eller en ung bliver udsat for seksuelle overgreb

Som nævnt oplever ca. 60 procent af alle, der har været udsat for seksuelle overgreb i barndommen, senfølger på grund af overgrebet. Det er derfor vigtigt, at der gribes hurtigt ind, hvis man står med en mistanke om, at et barn eller en ung bliver udsat for seksuelle overgreb, så barnet eller den unge kan få den nødvendige hjælp og behandling og dermed de rette værktøjer til at bearbejde sine oplevelser.

Børn og unge, der udsættes for seksuelle overgreb, udviser ikke en bestemt type symptomer eller en bestemt adfærd, og det kan derfor være svært at se, om et barn eller en ung bliver seksuelt misbrugt. Det er ofte forbundet med skyld og skam for barnet at afsløre de seksuelle overgreb, og derfor vælger mange børn og unge at tie om overgrebene. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på de signaler, børnene via deres opførsel og væremåde udviser. Videnscenter for Sociale Indsatser ved Seksuelle Overgreb mod børn (SISO) har udarbejdet følgende liste over tegn og signaler, som kan

⁵ Barlach 2007.

⁶ Eriksen 2010, s. 18.

indikere, at et barn er eller har været udsat for seksuelle overgreb.⁷ Det skal nævnes, at signalerne ikke er entydige, og at de kan have andre årsager end seksuelle overgreb.

Ændring af adfærd og påfaldende seksuel adfærd

Har man kendt barnets tidligere adfærd, og oplever man pludselig ændringer, der bekymrer en, bør man reagere. Hvis det seksuelle overgreb har stået på i årevis, vil man dog ikke nødvendigvis opleve nogen ændring i barnets adfærd.

Et barn, der har været udsat for seksuelle overgreb, kan vise det ved avancerede seksuelle lege og ved at sende seksuelle signaler til voksne. Årsagen hertil er bl.a., at disse børn blander kontakt og seksuel kontakt sammen, fordi de ikke kender forskellen.

Angstreaktioner og søvnløshed

Et barn, der er udsat for seksuelle overgreb, og som føler, at det ikke kan tale med andre om det, lever i en følelsesmæssig spænding. Det kan vise sig ved pludselig og tilsyneladende ubegrundet gråd eller angstreaktioner. Søvnløshed kan herudover være et symptom, som den voksne bør reagere på, hvis barnet ikke tidligere har lidt af søvnløshed.

Fysiske symptomer

Det er samtidig vigtigt, at man er opmærksom på de fysiske symptomer, da disse kan være en direkte følge af et seksuelt misbrug. Disse symptomer kan bl.a. være mærker/irritation/blødninger ved kønsorganer, munden eller endetarmsåbning, ubehag når barnet tisser eller har afføring, underlivssmerter eller ufrivillig vandladning eller afføring.

Depression og selvdestruktiv adfærd

Et barn, der har været udsat for seksuelle overgreb kan opleve stor ensomhed, der kan resultere i depressive reaktioner, hvor det lukker af for omverdenen og er ked af det. Hos de lidt større børn vil man nogle gange kunne se depressionen føre til selvmordstanker eller anden selvdestruktiv opførsel, hvor barnet f.eks. skærer i sig selv med kniv, brænder sig selv og lignende. Det er derfor vigtigt, at den voksne er opmærksom på, om barnet eller den unge virker depressiv og lukker sig inde i sig selv.

⁷ Listen over signaler på børns mistrivsel pga. seksuelle overgreb stammer fra pjecen "Seksuelle overgreb og fysisk/psykisk vold. Inspirationskatalog til udarbejdelse af et skriftligt kommunalt beredskab" (SISO, 2010).

Aggressivitet og hyperaktivitet

Nogle børn vil reagere på overgrebet ved at blive aggressive over for andre børn og voksne og eventuelt have uforklarlige raserianfald. Det kan også resultere i fysiske angreb på andre. Andre børn reagerer med hyperaktivitet, hvor det ustandselig skifter aktivitet i et meget højt og uligevægtigt tempo.

Regression - stemmeføring - adfærd

Regression vil sige, at barnet "går tilbage i udvikling" og pludselig får nogle adfærdstræk, det ellers var vokset fra. Et signal om, at et barn har været udsat for et seksuelt overgreb, kan således være, at barnet tisser i sengen, har afføring i bukserne, taler med (over)barnlig stemme eller går helt i baglås i ellers kendte situationer.

Manglende selvværdsfølelse og spiseforstyrrelser

Et barn, der har været udsat for seksuelle overgreb, synes dårligt om sig selv og får en mindre selvværdsfølelse. Udvikling af en spiseforstyrrelse kan ligeledes være et signal om, at barnet bliver seksuelt misbrugt.

2.4. Hvordan hjælpes personer, der har været udsat for seksuelle overgreb?

Seksuelle overgreb er ubehagelige, smertefulde og ydmygende for dem, der er ofre for dem. Derfor er det vigtigt, at personer, der har været udsat for seksuelle overgreb, får tilbudt behandling for på den måde at få hjælp til at ændre eventuelle uhensigtsmæssige tanke- og handlemønstre, der er opstået som følge af de seksuelle krænkelser.

Omverdenens reaktioner har stor betydning for barnet. Det er derfor vigtigt, at barnets nærmeste pårørende modtager rådgivning og eventuel krisebehandling, så de styrkes og kan hjælpe barnet med at takle dets traumatiske oplevelser.

Personer, der har været udsat for seksuelle overgreb, er som nævnt ikke en gruppe med en fælles diagnose eller med et sæt fælles problemer. Både den tidsmæssige afstand til overgrebet, overgrebets karakter, tilknytningen til krænkeren samt varigheden af krænkelsen har betydning for, hvilken situation ofrene står i. Ofrene lider således af forskellige sammensatte problemer, og det er derfor vigtigt, at der eksisterer flere forskellige typer af behandlingstilbud.

Under alle omstændigheder er det helt essentielt, at der i alle tilfælde sker en behandling og bearbejdning af de seksuelle overgreb. Hvis der er tale om børn, kan det ligeledes

være aktuelt med krisehjælp for hele familien. De, der lider af nogle af de typiske senfølger så som posttraumatisk stress, angst, depression og seksualiseret adfærd, har ofte brug for en periode med professionel terapi hos en psykiater, psykolog eller psykoterapeut, før andre indsatser som gruppeterapi, selvhjælpsgrupper mv. vil have nogen positiv effekt.

Det er herudover helt essentielt, at personer, der har været udsat for seksuelle overgreb, bliver oplyst og får rådgivning om, hvor de kan henvende sig for at få hjælp til deres problemer. Det er samtidig vigtigt, at de pårørende tilbydes støtte, da de kan lide under deres partners, forældres eller barns senfølger. Hjælpeforanstaltningerne bør derfor i nogle tilfælde have et bredt perspektiv og ikke udelukkende have fokus på behandling af den krænkede person.

Se bilag I for en oversigt over de private og frivillige tilbud, hvor man kan henvende sig og modtage rådgivning og støtte.

3. STRAF OG ERSTATNING

3.1. Straf

3.1.1. Bestemmelser om straf for seksuelle overgreb

Straffeloven⁸ indeholder i kapitel 24 om forbrydelser mod kønssædeligheden en række bestemmelser, som sigter til at beskytte bl.a. børn og unge mod seksuelle overgreb.

Nedenfor følger en gennemgang af de bestemmelser i straffeloven, som er særligt relevante i denne forbindelse.

Straffelovens § 216:

Voldtægt er, hvis en person tiltvinger sig samleje ved vold eller trussel om vold. Straffen for voldtægt er fængsel i indtil 8 år. Med vold sidestilles hensættelse i en tilstand, i hvilken den pågældende er ude af stand til at modsætte sig handlingen (f.eks. bedøvelse af offeret).

Har voldtægten haft en særlig farlig karakter, eller foreligger der i øvrigt særligt skærpende omstændigheder, kan straffen stige til fængsel i indtil 12 år. Skærpende omstændigheder kan f.eks. være, at der er brugt våben i forbindelse med voldtægten, at voldtægten er begået af flere i forening, eller at offeret er blevet påført (betydelige) skader.

Straffelovens § 217:

En person, der har skaffet sig samleje ved anden ulovlig tvang end vold eller trussel om vold, straffes med fængsel i indtil 4 år.

Anden ulovlig tvang (jf. straffelovens § 260) kan f.eks. være trusler om betydelig tingsskade, frihedsberøvelse, offentliggørelse af forhold, der hører privatlivet til, eller anmeldelse af et strafbart forhold.

Straffelovens § 222:

Den, der har samleje med et barn under 15 år, straffes med fængsel i indtil 8 år.

Har barnet været under 12 år, eller har gerningsmanden skaffet sig samlejet ved tvang eller fremsættelse af trusler, kan straffen stige til fængsel i indtil 12 år.

⁸ Lovbekendtgørelse nr. 1034 af 29. oktober 2009, som ændret ved lov nr. 1107 af 1. december 2009.

Straffelovens § 219:

En person, der er ansat eller tilsynsførende ved bl.a. børne- eller ungdomshjem, straffes med fængsel i indtil 4 år, hvis den pågældende har samleje med nogen, der er optaget i institutionen.

Straffelovens § 223:

En person, som har samleje med en person under 18 år, der er den pågældendes adoptivbarn, stedbarn eller plejebarn eller er betroet den pågældende til undervisning eller opdragelse, straffes med fængsel i indtil 4 år.

En person, som under groft misbrug af en på alder og erfaring beroende overlegenhed forfører en person under 18 år til samleje, straffes ligeledes med fængsel i indtil 4 år.

Samlet gælder for alle de ovennævnte bestemmelser, at der ved samleje forstås indførelse af mandens penis i kvindens skede.

Straffelovens §§ 224 og 225:

Det følger af straffelovens §§ 224 og 225, at alle de bestemmelser om voldtægt mv., som er nævnt ovenfor, finder tilsvarende anvendelse med hensyn til anden kønslig omgængelse end samleje, herunder anden kønslig omgængelse med en person af samme køn.

Anden kønslig omgængelse end samleje kan f.eks. være analt samleje, oralsex eller indførelse af en finger eller genstand i skede eller anus. Der vil normalt være tale om situationer, hvor der har været direkte berøring mellem i hvert fald den enes kønsdel og den andens legeme.

Straffelovens § 232:

Ud over muligheden for at straffe visse tilfælde af samleje og anden kønslig omgængelse end samleje er der i medfør af § 232 mulighed for at straffe en person, der ved uterligt forhold krænker blufærdigheden eller giver offentlig forargelse. Et sådant forhold straffes med bøde eller fængsel i indtil 4 år.

Der skal være tale om et "uterligt" forhold, hvilket indebærer, at forholdet skal have relation til det kønslige (seksuelle) og være af en vis grovhed, uden at det nødvendigvis skal være utugtigt. Ved utugtigt forstås typisk samleje eller samlejelignende forhold med en eller flere partnere.

Der stilles efter retspraksis ikke noget krav om, at nogens blufærdighed rent faktisk er krænket. Det anses for tilstrækkeligt, at handlingen har været egnet til at krænke blufærdigheden.

Bestemmelsen omfatter bl.a. visse befølinger, fotografering eller beluring af afklædte personer, uterlige opfordringer og blottelse af kønsdele eller samleje mv. i andres påsyn.

3.1.2. Forældelse af strafansvaret

Der gælder ingen egentlige frister for anmeldelse af strafbare forhold, men en forbrydelse vil på et tidspunkt blive forældet. Hvis der indtræder forældelse, medfører det, at forbrydelsen ikke længere kan straffes.

Forældelsesfristen fremgår af straffelovens § 93, der lyder således:

Straffelovens § 93

”§ 93. Forældelsesfristen er

- 1) 2 år, når der ikke er hjemlet højere straf end fængsel i 1 år for overtrædelsen.*
- 2) 5 år, når der ikke er hjemlet højere straf end fængsel i 4 år.*
- 3) 10 år, når der ikke er hjemlet højere straf end fængsel i 10 år.*
- 4) 15 år, når der ikke er hjemlet højere straf end fængsel på bestemt tid.*

Stk. 2. ...

Stk. 3. For overtrædelse af denne lovs § 223, stk. 1, og §§ 224 og 225, jf. § 223, stk. 1, er forældelsesfristen i intet tilfælde mindre end 10 år.

Stk. 4. Har nogen ved samme handling begået flere lovovertrædelser, for hvilke der efter stk. 1-3 gælder forskellige forældelsesfrister, skal den længste af disse frister anvendes med hensyn til samtlige overtrædelser.”

Udgangspunktet er, at forældelsesfristen regnes fra den dag, hvor den strafbare virksomhed (dvs. overgrebet/misbruget) er ophørt, jf. straffelovens § 94, stk. 1. Men for alle de typer af overgreb, som er omtalt ovenfor – undtagen blufærdighedskrænkelse, jf. § 232 – gælder, at forældelsesfristen tidligst regnes fra den dag, hvor den forurettede fylder 18 år, jf. § 94, stk. 4.

Det betyder f.eks., at forældelsesfristen for samleje eller anden kønslig omgængelse med et barn under 15 år (hvor loven giver mulighed for at straffe med fængsel i op til 8 år) er 10 år regnet fra den dag, hvor forurettede fylder 18 år. Forældelsesfristen for voldtægt (hvor loven også giver mulighed for at straffe med fængsel i op til 8 år) er også 10 år, og

hvis forurettede er under 18 år på det tidspunkt, hvor voldtægten bliver begået, løber de 10 år fra den dag, hvor forurettede fylder 18 år.

Forældelsesfristen afbrydes, når gerningsmanden gøres bekendt med en sigtelse mod vedkommende for den pågældende forbrydelse.

3.2. Erstatning

3.2.1. Krav på erstatning ved seksuelle overgreb

Et offer for en sædelighedsforbrydelse (dvs. et seksuelt overgreb) kan af gerningsmanden kræve erstatning for skader, der er en følge af forbrydelsen, efter dansk rets almindelige regler om erstatning. Det betyder bl.a., at erstatningen udmåles efter reglerne i erstatningsansvarsloven.

Det følger af erstatningsansvarsloven, at der kan tilkendes erstatning for tabt arbejdsfortjeneste, helbredelsesudgifter og andet tab som følge af skaden samt godtgørelse for svie og smerte. Hvis skaden har haft varige følger, kan der tillige tilkendes godtgørelse for varigt mén samt erstatning for tab eller forringelse af erhvervsevne. Herudover kan der tilkendes godtgørelse for tort.

I praksis vil der i sager om sædelighedsforbrydelser typisk være tale om tilkendelse af godtgørelse for tort.

Efter erstatningsansvarslovens § 26, stk. 1, skal den, der er ansvarlig for en retsstridig krænkelse af en andens frihed, fred, ære eller person, betale den forurettede godtgørelse for tort. Overtrædelse af en af de straffelovsbestemmelser, der er nævnt under afsnit 3.1.1, vil være en retsstridig krænkelse, hvis forholdet er af en vis grovhed.

Størrelsen af godtgørelsen for tort i anledning af seksuelle overgreb blev forhøjet ved en lovændring i 2001⁹ med virkning for forhold begået efter den 1. januar 2002. Det fremgår af lovens forarbejder, at ændringen som udgangspunkt skulle føre til en fordobling af godtgørelsesbeløbene i forhold til det hidtidige niveau.

For så vidt angår voldtægt var udgangspunktet for tilkendelse af tortgodtgørelse før lovændringen i 2001, at forurettede ved forsøg på voldtægt blev tilkendt en godtgørelse i størrelsesordenen 15.000-20.000 kr., og at forurettede ved fuldbyrdet voldtægt blev tilkendt en godtgørelse for tort i størrelsesordenen 30.000-35.000 kr., der i ganske

⁹ Lov nr. 463 af 7. juni 2001.

særlige tilfælde kunne stige op til 40.000-45.000 kr. Udgangspunktet efter lovændringen i 2001 er, at forurettede ved forsøg på voldtægt tilkendes en godtgørelse i størrelsesordenen 30.000-40.000 kr., og at forurettede ved fuldbyrdet voldtægt tilkendes en godtgørelse for tort i størrelsesordenen 60.000-70.000 kr., der i ganske særlige tilfælde kan stige op til 80.000-100.000 kr. Det fremgår i øvrigt af lovens forarbejder, at fastsættelsen af tortgodtgørelse fortsat skal ske ud fra en samlet vurdering af de konkrete omstændigheder i den enkelte sag.

Anden kønslig omgængelse end samleje omfatter en meget forskelligartet gruppe af sager, og godtgørelse for tort fastsættes i hvert enkelt tilfælde på grundlag af sagens konkrete omstændigheder.

For så vidt angår godtgørelse for tort til børn, der har været udsat for seksuelle overgreb, fremgår det af retspraksis, at der ved fastsættelsen af godtgørelsen bl.a. lægges vægt på overgrebenes grovhed, barnets alder, aldersforskellen mellem gerningsmanden og barnet, de psykiske og fysiske følger for barnet og varigheden af den periode, hvor overgrebene har fundet sted.

3.2.2. Forældelse af erstatningskrav

Krav på erstatning og godtgørelse forældes (dvs. bortfalder) efter reglerne i forældelsesloven¹⁰, der trådte i kraft den 1. januar 2008.

Det følger af forældelseslovens § 3, stk. 1, at forældelsesfristen som udgangspunkt er 3 år. Forældelsesfristen for krav på erstatning eller godtgørelse for skade forvoldt ved bl.a. seksuelle overgreb regnes fra tidspunktet for skadens indtræden, jf. lovens § 2, stk. 4.

Efter forældelseslovens § 3, stk. 2, kan forældelsesfristen suspenderes ved utilregnelig (dvs. undskyldelig) ukendskab til kravet eller skyldneren. Forældelseslovens § 14 indeholder endvidere en tillægsfrist for fordringshaveren (dvs. den person, der har et krav) på 1 år i tilfælde, hvor den pågældende på grund af forskellige typer af hindringer har været afskåret fra at afbryde forældelsen. Forældelse indtræder dog senest 30 år efter den skadevoldende handlingens ophør for krav på erstatning eller godtgørelse i anledning af personskade, jf. lovens § 3, stk. 3, nr. 1.

Forældelsesfristen kan afbrydes på flere måder. Afbrydelse kan f.eks. ske ved, at fordringshaveren foretager retslige skridt mod skyldneren, jf. lovens § 16, stk. 1. Når

¹⁰ Lov nr. 522 af 6. juni 2007 om forældelse af fordringer.

forældelsen afbrydes, løber en ny forældelsesfrist, hvis længde bestemmes efter forældelseslovens regler, jf. lovens § 19, stk. 1.

Forældelseslovens § 13 indeholder særlige regler for så vidt angår krav, der udspringer af strafbart forhold. Udløb af forældelsesfristen er således ikke til hinder for, at det under en straffesag, hvor tiltalte findes skyldig, kan pålægges tiltalte at betale erstatning eller godtgørelse til forurettede i anledning af det strafbare forhold. Et sådant krav kan også gøres gældende under et særskilt søgsmål, der anlægges inden 1 år efter endelig afgørelse i en straffesag, hvor tiltalte er fundet skyldig, eller inden 1 år efter skyldnerens vedtagelse af bøde eller anden strafferetlig sanktion.

Det følger af forældelseslovens § 30, stk. 1, at forældelseslovens regler ikke kun omfatter krav opstået efter lovens ikrafttræden den 1. januar 2008, men også krav, der er opstået forud herfor, medmindre kravet allerede før lovens ikrafttræden var forældet efter de hidtil gældende regler (se straks nedenfor). Der gælder dog en overgangsperiode på 3 år, dvs. indtil den 1. januar 2011, hvor forældelse kun indtræder, hvis dette tillige følger af de hidtidige regler. I denne overgangsperiode anvendes det seneste af de tidspunkter for forældelsens indtræden, der følger af henholdsvis forældelsesloven og de hidtil gældende regler.

Efter de hidtil gældende regler er forældelsesfristen for krav på erstatning for skade, der er tilføjet ved et seksuelt overgreb, og hvor gerningsmanden under offentlig straffesag pålægges straf, 20 år regnet fra det tidspunkt, hvor skadelidte har fået sådan kundskab, at vedkommende bliver i stand til at gøre sit krav gældende ved dansk domstol, jf. § 16 i lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. Hvis gerningsmanden ikke pålægges straf, er forældelsesfristen 5 år.

3.3. Gennemførelse af sager om straf og erstatning

3.3.1. Anmeldelse af et seksuelt overgreb til politiet

I Danmark findes der ikke en almindelig pligt til at anmelde forbrydelser til politiet. Se dog afsnit 4.4 om afværgepligten efter straffelovens § 141.

Hvis man vælger at anmelde et seksuelt overgreb til politiet, iværksætter politiet efterforskning, hvis der er rimelig formodning om, at et strafbart forhold (som forfølges af det offentlige) er begået, jf. retsplejelovens¹¹ § 742, stk. 2.

Efter en sag er anmeldt til politiet, er det politiet, der træffer afgørelse om sagens videre forløb, jf. bl.a. retsplejelovens §§ 721, 722 og 749. Politiet kan f.eks. afvise en indgivet anmeldelse, hvis politiet ikke finder grundlag for at indlede efterforskning, eller indstille efterforskning, hvis politiet ikke finder grundlag for at fortsætte en påbegyndt efterforskning. Politiet underretter i givet fald den forurettede (dvs. offeret for det seksuelle overgreb) om det.

Hvis efterforskningen medfører, at der er grundlag for at føre sagen som en straffesag for retten, vil anklagemyndigheden også underrette den forurettede herom, jf. retsplejelovens § 741 f.

3.3.2. Behandling af erstatningskrav ved retten

Politiet og anklagemyndigheden skal i fornødent omfang vejlede den forurettede, bl.a. om vedkommendes retsstilling, straffesagens gang og om muligheden for at få påkendt borgerlige (civile) krav – navnlig erstatningskrav – under straffesagen.¹²

Den forurettede kan som udgangspunkt vælge mellem, om et erstatningskrav skal gøres gældende under selve straffesagen eller under en civil sag (se dog afsnit 3.3.3 om erstatning via staten). De fleste vælger at gøre erstatningskravet gældende under straffesagen. Både anklagemyndigheden og retten kan imidlertid afvise at forfølge kravet under straffesagen, bl.a. hvis kravet ikke kan forfølges uden væsentlig ulempe, eller hvis retten finder, at oplysningerne er ufuldstændige. Hvis anklagemyndigheden eller retten afviser at forfølge kravet, står det den forurettede frit for at anlægge en civil sag om kravet.

Under en *straffesag* har forurettede ikke partsstatus, men er omfattet af andre regler, navnlig reglerne om vidner. Retsplejeloven tillægger dog forurettede en række særlige beføjelser, bl.a. har forurettede adgang til at få beskikket en advokat, jf. afsnit 3.3.4 om advokathjælp mv.

¹¹ Lovbekendtgørelse nr. 1053 af 29. oktober 2009 om rettens pleje med senere ændringer (retsplejeloven).

¹² Jf. retsplejelovens § 741 e, stk. 1, og bekendtgørelse nr. 1108 af 21. september 2007 om politiets og anklagemyndighedens pligt til at vejlede og orientere forurettede i straffesager og til at udpege en kontaktperson for forurettede.

I en *civil sag* har den forurettede partsstatus (som sagsøger). Blandt de væsentlige forskelle i forhold til forurettedes status under en straffesag kan nævnes, at en part i en civil sag ikke har en egentlig pligt til at afgive forklaring for retten, jf. retsplejelovens § 168.¹³ Herudover kan nævnes, at en part har ret til selv at føre bevis i sagen, f.eks. ved at afhøre vidner og ved at fremlægge dokumenter¹⁴, jf. retsplejelovens §§ 183, 351, 353, 355 og 365.

Den forurettede skal i en civil sag selv foreløbig betale for de omkostninger, der er forbundet med processuelle skridt (dvs. rettergangsskridt), som forurettede har foretaget eller anmodet om, jf. retsplejelovens § 311, stk. 1. Hvis den forurettede ønsker bistand af en advokat, må forurettede også selv (foreløbig) betale omkostningerne hertil, jf. dog afsnit 3.3.4 nedenfor. Den tabende part skal som hovedregel erstatte de udgifter, retssagen har påført modparten. Bestemmelse herom træffes af retten – som regel i forbindelse med sagens afgørelse, jf. retsplejelovens §§ 312-314.

3.3.3. Erstatning via staten

Staten udbetaler erstatning og godtgørelse til personer, der har lidt personskade i forbindelse med en overtrædelse af straffeloven, hvis skaden ikke godtgøres af andre (f.eks. skadevolderen eller et forsikringselskab), jf. offererstatningslovens §§ 1 og 7. Det er Erstatningsnævnet, som behandler ansøgninger om erstatning efter offererstatningsloven.

Politiet skal vejlede en skadelidt om retten til at få erstatning efter denne lov, jf. lovens § 10, stk. 3.

Erstatningens størrelse fastsættes efter reglerne i erstatningsansvarsloven, jf. offererstatningslovens § 6 a. Se nærmere om erstatningsansvarsloven i afsnit 3.2.1.

Der er en række betingelser, der skal være opfyldt, for at staten kan udbetale erstatning:

Anmeldelse til politiet uden unødigt ophold

Staten udbetaler som udgangspunkt alene erstatning, hvis forbrydelsen uden unødigt ophold (dvs. inden for 24 timer) er anmeldt til politiet, jf. offererstatningslovens § 10, stk. 1.

¹³ Ved bevisbedømmelsen kan retten dog tillægge en parts unkladelse af at udtale sig virkning til fordel for modparten (processuel skadevirkning), jf. retsplejelovens § 344, stk. 2.

¹⁴ I praksis får forurettede også adgang til at føre særskilt dokumentbevis for kravet under en straffesag.

Erstatningsnævnet har mulighed for at fravige udgangspunktet, hvis forholdene taler for det. Efter praksis ser nævnet f.eks. i almindelighed bort fra, at en anmeldelse ikke er indgivet uden unødigt ophold, hvis det – trods den sene anmeldelse – lykkes at pågribe og retsforfølge gerningsmanden. Herudover ser nævnet – i sager hvor en mindreårig udsættes for et seksuelt overgreb – som regel bort fra 24-timersreglen, hvis blot politianmeldelse foretages inden for rimelig tid efter, at den mindreåriges forældre, andre nærtstående eller ansvarlige voksne har fået kendskab til overgrebet.

Påstand om erstatning under en eventuel straffesag

Det er endvidere udgangspunktet, at der i forbindelse med en eventuel straffesag mod skadevolderen skal nedlægges påstand om erstatning, jf. offererstatningslovens § 10, stk. 1. Erstatningsnævnet har dog også her mulighed for at fravige udgangspunktet, hvis forholdene taler for det.

Det bemærkes, at det er Erstatningsnævnets opfattelse, at hvis skadelidte ikke nedlægger påstand om erstatning (eller tager forbehold herfor) under straffesagen, så er nævnet som udgangspunkt afskåret fra efter straffesagens afslutning at tilkende skadelidte erstatning, uanset at skadelidte efterfølgende opnår en civil dom om erstatning. Dette gælder dog ikke, såfremt skadelidte ikke har været repræsenteret af en advokat under straffesagen. I disse tilfælde dispenserer nævnet efter offererstatningslovens § 10, stk. 2, og behandler skadelidtes krav.

Det er derimod ikke en betingelse for, at Erstatningsnævnet kan tilkende erstatning, at kravet er fastslået ved dom, hvis sagen ikke har ført til en straffesag.

Erstatningsnævnet kan i øvrigt godt tilkende skadelidte erstatning, selv om anklagemyndigheden eller retten har afvist at forfølge kravet under en straffesag, jf. afsnit 3.3.1 ovenfor. Det afgørende er, at skadelidte har nedlagt påstanden om erstatning.

Frist for indgivelse af ansøgning til Erstatningsnævnet

Erstatningsnævnet kan ikke behandle en ansøgning om erstatning, der er indgivet over 2 år efter, at lovovertrædelsen er begået, medmindre der foreligger særlige grunde, jf. offererstatningslovens § 13.

Efter nævnets praksis regnes fristen normalt først fra det tidspunkt, hvor der foreligger endelig dom i sagen eller, hvis sagen ikke har været behandlet ved domstolene, fra efterforskningen er afsluttet. Hvis ansøgeren var mindreårig, da lovovertrædelsen blev

begået, er Erstatningsnævnet mere tilbøjelige til at se bort fra 2-årsfristen, som så i visse tilfælde først regnes fra den dag, hvor den skadelidte fyldte 18 år.

3.3.4. Advokathjælp mv.

I straffesager om bl.a. de straffelovsbestemmelser, der er nævnt i afsnit 3.1.1, har den forurettede som udgangspunkt mulighed for at få beskikket en advokat, der kan bistå den pågældende under sagen, jf. retsplejelovens § 741 a. Politiet vejleder den forurettede om muligheden for at få beskikket en advokat, jf. retsplejelovens § 741 b.

I civile sager om erstatning i anledning af seksuelle overgreb kan den forurettede søge advokathjælp efter reglerne om offentlig retshjælp eller fri proces. Det er også i nogle tilfælde muligt at føre sagen efter særlige procesregler, hvor der ikke – eller i mindre grad – er behov for advokatbistand. De forskellige muligheder er beskrevet nærmere nedenfor.

Offentlig retshjælp

Der opereres med tre trin for offentlig retshjælp.¹⁵ Enhver har ret til at få helt grundlæggende (og gratis) mundtlig rådgivning om juridiske spørgsmål af betydning for en tvist og om de praktiske og økonomiske muligheder for at gå videre med en sag (trin 1).

Forurettede, som opfylder de økonomiske betingelser for at få fri proces (se herom nedenfor), har endvidere ret til delvis gratis retshjælp i form af rådgivning og udfærdigelse af enkelte skriftlige henvendelser, herunder ansøgning om fri proces mv. (trin 2). Udgiften til advokater for retshjælp på trin 2 udgør 930 kr. (inkl. moms) i 2010. Heraf betaler staten 75 procent, mens den forurettede betaler resten.

Når der foreligger en tvist, og der skønnes at være udsigt til, at sagen ved yderligere bistand fra en advokat vil kunne afsluttes forligsmæssigt, har den forurettede endvidere ret til delvis gratis retshjælp ved advokat (trin 3). Udgiften til advokater for retshjælp på trin 3 udgør 2.130 kr. (inkl. moms) i 2010. Heraf betaler staten og den forurettede hver halvdelen.

Staten betaler dog hele vederlaget for retshjælp i forbindelse med en ansøgning om fri proces.

¹⁵ Jf. retsplejelovens § 323 og bekendtgørelse nr. 1250 af 14. december 2009 om offentlig retshjælp ved advokat.

Der kan som udgangspunkt ikke ydes tilskud fra staten til retshjælp på trin 2 og 3, hvis det på forhånd er klart, at sagen ikke kan afsluttes inden for de beløbsmæssige rammer på henholdsvis 930 kr. og 2.130 kr. Endvidere omfatter tilskud fra statskassen til retshjælp på trin 2 og 3 alene vederlag, der ikke er dækket af en retshjælpsforsikring eller anden form for forsikring.

Ved henvendelse til retten kan man få oplyst, hvilke advokater i retskredsen der tilbyder offentlig retshjælp.

Privat retshjælp

I langt de fleste større danske byer er der mulighed for at få gratis privat retshjælp. Det kan enten ske via Advokatvagten, hvor advokater yder hjælpen, eller via private retshjælpsinstitutioner, hvor en række frivillige yder juridisk rådgivning, f.eks. advokater, jurastuderende eller andre med en relevant viden.

I Advokatvagten tilbydes der udelukkende mundtlig rådgivning. I de private retshjælpsinstitutioner er der også i begrænset omfang mulighed for skriftlig bistand, f.eks. i forbindelse med klage over opsigelse af bolig eller ansættelsesforhold.

På Advokatsamfundets hjemmeside (www.advokatsamfundet.dk) er der en oversigt over Advokatvagtens åbningstider og adresser. Kontaktoplysninger på de private retshjælpsinstitutioner vil kunne findes på internettet.

Fri proces

Hvis den forurettede opfylder nogle nærmere angivne økonomiske kriterier¹⁶ og ikke har en forsikring, der dækker omkostningerne ved sagen, kan parten få fri proces til at føre sagen, hvis den pågældende skønnes at have en rimelig grund hertil.¹⁷ Fri proces kan bl.a. medføre beskikkelse af en advokat til at udføre sagen mod vederlag af statskassen og fritagelse for at erstatte modparten sagens omkostninger, jf. retsplejelovens § 331, stk. 1.

Når særlige grunde taler for det, kan den forurettede få fri proces, selvom de almindelige betingelser i retsplejelovens §§ 325 og 328 ikke er opfyldt. Dette gælder navnlig i sager, som er af principiel karakter eller af almindelig offentlig interesse, eller som har væsentlig

¹⁶ Indtægtsgrænsen udgør som udgangspunkt 275.000 kr. (i 2010) eller mindre for enlige. For samlevende er grænsen for parrets samlede indtægtsgrundlag som udgangspunkt 350.000 kr. (i 2010) eller mindre. Indtægtsgrænsen forhøjes med 48.000 kr. for hvert barn under 18 år, som enten bor hos ansøgeren eller i overvejende grad forsørges af denne. Indtægtsgrænserne reguleres årligt, senest i bekendtgørelse nr. 1236 af 9. december 2009 om fri proces.

¹⁷ Jf. retsplejelovens §§ 325 og 328 og bekendtgørelse nr. 1236 af 9. december 2009 om fri proces.

betydning for ansøgerens sociale eller erhvervsmæssige situation, jf. retsplejelovens § 329.

Det er Civilstyrelsen, der behandler ansøgninger om fri proces efter retsplejelovens §§ 328 og 329.

Småsagsprocessen og den forenkledede inkassoproces

I situationer hvor forurettedes erstatningskrav er på højst 50.000 kr., kan det overvejes, at lade sagen behandle efter reglerne om den særlige småsagsproces¹⁸ eller den forenkledede inkassoproces. Anvendelse af disse regler kan f.eks. være aktuelt, hvis den forurettede ikke har fået fri proces til at føre sagen.

Reglerne om småsagsprocessen fremgår af retsplejelovens kapitel 39. Retten har en udvidet vejledningspligt i sager, der behandles efter småsagsprocessen, og dette indebærer, at behovet for advokatbistand reduceres.

Reglerne om den forenkledede inkassoproces fremgår af retsplejelovens kapitel 44 a.¹⁹ Ud over betingelsen om at erstatningskravet højst udgør 50.000 kr., er det en betingelse, at den forurettede ikke forventer, at kravet bestrides af krænkeren. Den forenkledede inkassoproces indebærer også, at behovet for advokatbistand eller anden juridisk assistance reduceres.

¹⁸ Hvis erstatningskravet er større end 50.000 kr., kan parterne dog aftale, at det er reglerne i småsagsprocessen, der skal finde anvendelse, jf. retsplejelovens § 400, stk. 1, nr. 2.

¹⁹ Den forenkledede inkassoproces går ud på, at erstatningskravet (et betalingspåkrav) forkyndes for skyldneren, hvorefter skyldneren har en frist til at gøre indsigelse mod kravet. Fremsætter skyldneren ikke rettidigt indsigelser mod kravet, kan betalingspåkravet både tjene som grundlag for tvangsfuldbyrdelse og i øvrigt have samme bindende virkning som en dom.

4. UNDERRETNINGSPLIGTEN

Service-loven indeholder to typer af underretningsforpligtelser. Den skærpede underretningspligt og den almindelige underretningspligt. Hensigten med reglerne, som er beskrevet nedenfor i afsnit 4.1 og 4.2, er at sikre, at kommunen bliver opmærksom på, at et barn eller en ung kan have behov for særlig støtte.

Når kommunen modtager en underretning om, at et barn eller en ung kan have behov for særlig støtte, skal kommunen senest 6 hverdage efter modtagelsen af underretningen sende en bekræftelse på modtagelsen.

Hvis kommunen på baggrund af underretningen må antage, at barnet eller den unge har behov for særlig støtte, skal kommunen iværksætte en undersøgelse af barnets eller den unges forhold, jf. service-lovens § 50.

4.1. Den skærpede underretningspligt

Service-lovens § 153

Stk. 1. Indenrigs- og socialministeren kan i en bekendtgørelse fastsætte regler, hvorefter personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til forhold, der giver formodning om, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte.

Stk. 2. Indenrigs- og socialministeren kan i en bekendtgørelse fastsætte regler om underretningspligt for andre grupper af personer, der under udøvelse af deres erhverv får kendskab til forhold, som bevirker, at der kan være anledning til foranstaltninger efter denne lov.

...

Service-lovens § 153 og den tilhørende bekendtgørelse om underretningspligt over for kommunen efter lov om social service²⁰ giver bl.a. personer, der udfører offentlig tjeneste eller offentligt hverv, en skærpet underretningspligt. Det betyder, at de er forpligtet til at underrette kommunen, hvis de under deres arbejde får kendskab til forhold, der giver formodning for, at et barn eller en ung har behov for særlig støtte. Disse personer har således et særligt ansvar over for børn og unge.

I den nævnte bekendtgørelse er der fastsat nærmere regler om underretningspligten. Af bekendtgørelsen fremgår det, at alle offentligt ansatte og folk med offentligt hverv samt visse andre grupper er omfattet af den skærpede underretningspligt.

²⁰ Socialministeriets bekendtgørelse nr. 1336 af 30. november 2007.

Personer, der er i offentlig tjeneste, er personer, der er ansat til at udfylde offentlige opgaver på vegne af offentlige myndigheder, bl.a. ministerier, politi, sundhedsvæsenet, domstole, folkekirken og kommunale forvaltninger med tilhørende institutioner som eksempelvis dagpleje, daginstitutioner, skoler, klubber og fritidstilbud. Personer, der fungerer i offentligt hverv, er ikke ansat til at udfylde offentlig tjeneste, men udfører alligevel tjeneste for en offentlig myndighed. Det kan eksempelvis være et kommunalbestyrelsesmedlem.

Herudover er privatpraktiserende læger, ansatte ved frie grundskoler, frie kostskoler, dag-, fritids- og klubtilbud, privatinstitutioner, privat dagpleje, opholdssteder, familiepleje, krisecentre, behandlingstilbud eller andre tilbud, der udfører opgaver rettet mod personer med sociale eller andre særlige problemer for det offentlige, omfattet af den skærpede underretningspligt i servicelovens § 153.²¹

De personer, der er omfattet af underretningspligten i servicelovens § 153, skal underrette kommunen, hvis de får kendskab til forhold, der giver *formodning* for, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte. Begrebet "særlig støtte" henviser til den støtte, der følger af servicelovens kapitel 11 om særlig støtte til børn og unge. Underretningspligten indtræder bl.a. i situationer, hvor barnet eller den unge udsættes for vold eller seksuelle overgreb, har vanskeligheder i forhold til dagligdagen, skolen, sine omgivelser i øvrigt eller lever under utilfredsstillende forhold. Bekendtgørelsen indeholder ikke nogen udtømmende opremsning af, hvornår kommunen skal underrettes om et barns eller en ungs forhold.²²

Den skærpede underretningspligt er en personlig pligt, der påhviler den enkelte offentlig ansatte mv. Enhver person omfattet af § 153 er derfor forpligtet til at reagere og handle, når pågældende har formodning om, at et barn eller en ung har behov for særlig støtte. Som det fremgår af formuleringen af § 153, er det ikke den person, som overvejer at underrette, der skal afgøre, om barnet eller den unge i den konkrete situation har behov for "særlig støtte". Det afgørende er, om den, der overvejer at underrette, har *en formodning om*, at barnet eller den unge kan have behov for særlig støtte. En person,

²¹ Der er ikke tale om en udtømmende opstilling af de personer, der er omfattet af den skærpede underretningspligt i servicelovens § 153.

²² Med Barnets Reform, som efter planen træder i kraft den 1. januar 2011, tydeliggøres den skærpede underretningspligt i servicelovens § 153. Det vil fremgå af bestemmelsen, at personer omfattet af § 153 skal underrette kommunen, hvis de får kendskab til eller grund til at antage, at et barn eller en ung under 18 år er udsat for vold eller andre overgreb. Det vil ligeledes fremgå af bestemmelsen, at den person, der underretter efter servicelovens § 153, med mindre særlige forhold gør sig gældende efter anmodning kan få oplyst, om underretningen har givet anledning til undersøgelser eller foranstaltninger efter serviceloven vedrørende det pågældende barn eller den pågældende unge, som underretningen vedrørte.

som har været forpligtet til at underrette efter bestemmelsen, vil ikke kunne straffes for at bryde sin tavshedspligt, selvom det efterfølgende viser sig, at barnet eller den unge ikke havde behov for særlig støtte.

4.2. Den almindelige underretningspligt

Den almindelige underretningspligt fremgår af servicelovens § 154 og handler om, at enhver borger,

...”der får kendskab til, at et barn eller en ung fra forældres eller opdragers side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen.”

Alle borgere har således efter servicelovens § 154 pligt til at underrette kommunen i situationer, hvor de får kendskab til, at et barn eller en ung lever under forhold som nævnt i bestemmelsen. Det kan bl.a. være i situationer, hvor borgeren bliver bekendt med, at barnet eller den unge udsættes for vold, seksuelle overgreb eller anden mishandling.

Der er ingen formkrav til, hvordan en underretning skal være udformet – det kan således både gøres telefonisk, per brev, via e-mail etc. Den, der underretter, bliver ikke part i sagen, og vedkommende vil derfor heller ikke kunne få en tilbagemelding fra kommunen om, hvilken hjælp eller støtte kommunen giver barnet eller den unge. Der er ikke noget krav om, at borgeren kan dokumentere sit kendskab, når han eller hun underretter kommunen.

4.3. Underretningspligt og tavshedspligt

Mange personer er via lovgivning underlagt tavshedspligt i forbindelse med deres arbejde. Det gælder f.eks. læger, folkeskolelærere og præster. De nævnte faggrupper er imidlertid forpligtet til at underrette kommunen i overensstemmelse med servicelovens §§ 153 og 154 selv i tilfælde, hvor de har tavshedspligt.²³

Andre kan være underlagt tavshedspligt efter interne regler i f.eks. en virksomhed eller organisation, herunder en klausul om tavshedspligt i en ansættelseskontrakt.

²³ For så vidt angår læger henvises der til sundhedslovens §§ 40 og 43. For så vidt angår folkeskolelærere henvises der navnlig til forvaltningslovens § 27 og straffelovens §§ 152 og 152 e. Hvad angår præster henvises der til Justitsministeriets svar af 5. maj 2010 på spørgsmål nr. 827 (alm. del) fra Folketingets Retsudvalg, hvoraf det bl.a. fremgår, at folkekirkens præster på trods af den udvidede tavshedspligt i Danske Lov 2-5-20 er underlagt den skærpede underretningspligt i servicelovens § 153 – også når de udøver sjælesorg.

Serviceovens regler om underretning vil altid gå forud for interne regler om tavshedspligt, da underretningspligten er fastsat ved lov og derfor har forrang. Der kan derfor ikke henvises til interne regler om tavshedspligt som begrundelse for ikke at underrette kommunen efter serviceoven.

4.4. Afværgepligten i straffeloven

Der findes ingen generel pligt til at afværge eller anmelde truende eller begåede forbrydelser i Danmark. Visse steder i lovgivningen er der imidlertid konkret fastsat bestemmelse herom.

Et af de steder, hvor der er fastsat en sådan særlig pligt, er i straffelovens § 141, der har følgende ordlyd:

Straffelovens § 141

”Den, som er vidende om, at nogen af de i §§ 98, 99, 102, 106, 109, 110, 111, 112 og 113 omhandlede forbrydelser mod staten eller de øverste statsmyndigheder eller en anden forbrydelse, der medfører fare for menneskers liv eller velfærd eller for betydelige samfundsværdier, tilsigtes begået, og som ikke gør, hvad der står i hans magt, for at forebygge forbrydelsen eller dens følger, om fornødent ved anmeldelse til øvrigheden, straffes, hvis forbrydelsen bliver begået eller forsøgt, med bøde eller fængsel indtil 3 år.”

Pligten i straffelovens § 141 indebærer, at en person skal gøre, hvad der står i hans magt for at afværge forbrydelser, han er vidende om, som medfører fare for f.eks. menneskers liv og velfærd. Vedkommende straffes dog ikke for at undlade sådanne forebyggelseshandlinger, hvis deres foretagelse ville medføre fare for liv, helbred eller velfærd for ham selv eller hans nærmeste.

Der er ikke særlige krav til, hvordan forbrydelsen afværges. Der er således ikke pligt til at anmelde en truende forbrydelse til politiet eller en anden offentlig myndighed, medmindre det er nødvendigt for en effektiv afværgelse.

Det er en betingelse for at ifalde strafansvar efter § 141, at den fremtidige forbrydelse rent faktisk bliver begået eller bliver forsøgt begået.

Pligten til at afværge de i § 141 nævnte forbrydelser gælder, uanset om man er omfattet af regler om tavshedspligt.

5. RÅDGIVNING, HJÆLP OG STØTTE EFTER SERVICELOVEN

Dette kapitel beskriver mulighederne for at få rådgivning, hjælp og støtte efter serviceloven, hvis man har været udsat for et seksuelt overgreb.

Der er forskel på de tilbud, der henvender sig til børn, der har været udsat for seksuelle overgreb, og på de tilbud, der retter sig mod voksne med senfølger af seksuelle overgreb begået i barndommen. Første del af kapitlet handler om mulighederne for at yde rådgivning og hjælp til børn og unge under 18 år og deres familier. Den anden del af kapitlet beskriver de regler, der vedrører rådgivning og støtte til voksne med senfølger efter seksuelle overgreb. I rapportens bilag I er vedlagt en oversigt over de eksisterende private og frivillige tilbud.

5.1. Børn og unge

En af de nyeste undersøgelser af omfanget af seksuelle overgreb mod børn og unge i Danmark²⁴ er foretaget blandt ca. 4000 elever i 9. klasser. Undersøgelsen viser, at 5 pct. af drengene og 22 pct. af pigerne har oplevet uønskede seksuelle erfaringer med jævnaldrende og/eller med voksne. Andelen af de unge, der rapporterer om seksuel kontakt eller erfaring med voksne (som er mindst 5 år ældre end dem selv) er samlet set 2 pct. af drengene og knap 8 pct. af pigerne, svarende til 5 pct. af de unge.

5.1.1. Rådgivning til børn og unge og deres familier

Serviceovens § 11

Stk. 1. Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at forældre med børn og unge eller andre, der faktisk sørger for et barn eller en ung, kan få gratis familieorienteret rådgivning til løsning af vanskeligheder i familien. Kommunalbestyrelsen er forpligtet til ved opsøgende arbejde at tilbyde denne rådgivning til enhver, som på grund af særlige forhold må antages, at have behov for det. Tilbuddet om rådgivning skal også omfatte vordende forældre.

Stk. 2. Såvel forældre som børn og unge, der alene søger rådgivning efter stk. 1, skal kunne modtage denne anonymt og som et åbent tilbud.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde gratis rådgivning, undersøgelse og behandling af børn og unge med adfærdsvanskeligheder eller nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne samt deres familier. Opgaverne kan varetages i samarbejde med andre kommuner.

...

²⁴ Statens Institut for Folkesundhed "Unges trivsel År 2008"

Kommunerne har efter servicelovens § 11, stk. 1, en generel forpligtelse til at yde gratis familieorienteret rådgivning til løsning af vanskeligheder i familien. Det er ikke en forudsætning for at modtage rådgivning efter § 11, at der er iværksat andre foranstaltninger over for barnet eller den unge, da der er tale om et åbent tilbud, hvor alle har mulighed for at henvende sig. Rådgivningen kan ydes til hele familien eller til enkeltpersoner, herunder til barnet eller den unge selv.

Børn og unge under 18 år har ret til rådgivning på lige fod med alle andre. Derfor er der ikke noget krav om, at forældremyndighedsindehaveren skal give tilladelse til, at barnet henvender sig til rådgivningen, og der stilles heller ikke krav om, at barnet har en bestemt alder.

5.1.1.1. Anonym rådgivning

Kommunen er forpligtet til at tilbyde anonym rådgivning til familier med børn – herunder til børn og unge selv. Et barn eller en ung må aldrig presses til at opgive sin anonymitet, og rådgiveren må heller ikke oplyse andre om dets identitet

Hvis et navngivent barn eller ung fortæller rådgiveren, at han eller hun har været udsat for seksuelle overgreb, og rådgiveren vurderer, at disse traumatiske oplevelser bringer barnets eller den unges udvikling eller sundhed i fare, er rådgiveren forpligtet til at underrette familieafdelingen herom. I disse situationer skal kommunen vurdere, om barnet eller den unge kan have behov for yderligere støtte end rådgivning efter servicelovens § 11.

5.1.2. Særlig støtte til børn og unge

Rådgivning efter servicelovens § 11 er ofte ikke tilstrækkeligt til at hjælpe et barn eller en ung, der har været udsat for et seksuelt overgreb. I de tilfælde, hvor der er behov for yderligere støtte, skal kommunen iværksætte foranstaltninger efter f.eks. servicelovens § 52. Kommunen har efter denne bestemmelse mulighed for at iværksætte længerevarende foranstaltninger, der skal hjælpe barnet eller den unge.

Serviceovens § 52

Stk. 1. Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om foranstaltninger efter stk. 3, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs særlige behov for støtte. Afgørelsen træffes med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren, jf. dog §§ 56, 57 a, 57 b og 58, § 68, stk. 2 og 3, og § 68 a. En afgørelse efter stk. 3, nr. 8, kræver tillige samtykke fra den unge, der er fyldt 15 år.

...

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan iværksætte hjælp inden for følgende typer af tilbud:

- 1) Konsulentbistand med hensyn til barnets eller den unges forhold. Kommunalbestyrelsen kan herunder bestemme, at barnet eller den unge skal søge dagtilbud, fritidshjem, ungdomsklub, uddannelsessted eller lignende.
- 2) Praktisk, pædagogisk eller anden støtte i hjemmet.
- 3) Familiebehandling eller behandling af barnets eller den unges problemer.
- 4) Døgnophold, jf. § 55, for både forældremyndighedsindehaveren, barnet eller den unge og andre medlemmer af familien i en plejefamilie, på et godkendt opholdssted eller på en døgninstitution, jf. § 66, nr. 1, 4 og 5, eller i et botilbud, jf. § 107 eller § 144.
- 5) Aflastningsordning, jf. § 55, i en netværksplejefamilie, i en plejefamilie, på et godkendt opholdssted eller på en døgninstitution, jf. § 66, nr. 1, 2, 4 og 5.
- 6) Udpegning af en personlig rådgiver for barnet eller den unge.
- 7) Udpegning af en fast kontaktperson for barnet eller den unge og for hele familien.
- 8) Anbringelse af barnet eller den unge uden for hjemmet på et anbringelsessted, jf. § 66.
- 9) Formidling af praktiktillbud hos en offentlig eller privat arbejdsgiver for den unge og i den forbindelse udbetaling af godtgørelse til den unge.
- 10) Anden hjælp, der har til formål at yde rådgivning, behandling og praktisk og pædagogisk støtte.

Hvis kommunen på baggrund af oplysninger om barnet eller den unge, som kommunen f.eks. har modtaget via en underretning fra barnet eller den unges skolelærer, må antage, at barnet eller den unge har behov for særlig støtte, skal kommunen foretage en undersøgelse af barnet eller den unges forhold, jf. serviceovens § 50. Undersøgelsen skal være afsluttet senest 4 måneder efter, at kommunen bliver opmærksom på, at et barn eller en ung kan have behov for særlig støtte, jf. serviceovens § 50, stk. 7.

Efter serviceovens § 50 skal kommunen bl.a. se på barnets udvikling og adfærd, familie-, skole-, sundheds- og fritidsforhold og venskaber og andre relevante forhold, hvilket f.eks. kan være, at barnet har været udsat for et seksuelt overgreb. Ved at foretage en sådan undersøgelse får kommunen et indgående kendskab til barnets behov og kan dermed iværksætte de nødvendige foranstaltninger. Har barnet eller den unge akut behov for

hjælp, kan kommunen iværksætte en foranstaltning efter servicelovens § 52 og foretage undersøgelsen efter § 50 efterfølgende.

Kommunen har mulighed for at iværksætte flere typer foranstaltninger efter § 52, stk. 3. Forældremyndighedsindehaveren skal samtykke til alle foranstaltninger efter denne bestemmelse, mens unge over 15 år skal give samtykke til anbringelse uden for hjemmet. Afgørende for, hvilken foranstaltning der vælges, er, om den imødekommer barnets behov, som det er beskrevet i undersøgelsen efter § 50. Her nævnes nogle af de foranstaltninger, som kommunerne kan vælge at iværksætte:

- **Behandling, jf. § 52, stk. 3, nr. 3.**

Et eksempel på behandlingstilbud efter § 52, stk. 3, nr. 3, til en familie kan være individuel psykologisk behandling til barnet, som – afhængig af barnets alder og modenhed – kan være legeterapi eller bearbejdende og støttende samtaler, hvor barnet får skabt mening i det, der er sket, og hvor barnets skyld og skam bearbejdes. Behandlingen kan endvidere også handle om, at barnet får styr på sine oplevelser og følelser og får opbygget selvværd og tillid til voksne og accept af eventuelle ambivalente følelser i forhold til krænkeren.

Et andet eksempel kan være støttende og rådgivende samtaler til forældre med udgangspunkt i behandlingen af barnet og med henblik på at styrke forælderrollen. Det er almindeligt, at forældre til børn, der udsættes for seksuelle overgreb, kommer i krise og får vanskeligheder med forælderrollen. Forældrenes og omverdenens reaktioner på det, barnet har været udsat for, har betydning for barnets oplevelse af traumat. Der kan derfor være af stor betydning, at der gives støttende samtaler til forældrene ved siden af den psykologiske behandling, barnet har behov for, således at forældrene kan få bearbejdet deres chok og følelser af vrede, magtesløshed, skyld og hævnlyst - følelser, der hæmmer deres evne til at drage omsorg for barnet.

Et tredje eksempel på behandlingstilbud kan være familiesamtaler, hvor både barn og forældre deltager i behandlingen.

- **Personlig rådgiver, jf. § 52, stk. 3, nr. 6.**

§ 52, stk. 3, nr. 6, giver mulighed for at udpege en personlig rådgiver for barnet eller den unge.

Som nævnt under afsnittet om behandling (§ 52, stk. 3, nr. 3), sker der i forbindelse med et seksuelt overgreb ofte det, at hele familien rammes, og det kan være svært for barnet at få den omsorg og støtte i familien, som der er behov for. En personlig rådgiver kan være med til at sikre, at barnet eller den unge får en ekstra voksen at tale med - en voksen, som barnet eller den unge har tillid til, og som kan hjælpe og vejlede denne i dagligdagen. Der er ikke tale om en psykologisk behandlingsindsats.

Støtte fra en personlig rådgiver retter sig direkte mod barnet eller den unge, der har behov for hjælp, og ikke mod familien som sådan. En personlig rådgiver vil ofte være en voksen, som barnet har en god relation til og dermed er tryk ved. Det kan f.eks. være en klasselærer, pædagog eller andre, som barnet eller den unge kender i forvejen.

Nogle kommuner har ansat personlige rådgivere, som barnet eller den unge og familien tildeles. Andre kommuner finder en person, som barnet, den unge og familien har en god relation til, og som vurderes at kunne støtte barnet eller den unge og familien.

- **Kontaktperson, jf. § 52, stk. 3, nr. 7.**

§ 52, stk. 3, nr. 7, giver mulighed for at udpege en fast kontaktperson for barnet eller den unge og for hele familien.

En fast kontaktperson for et barn eller en ung retter sig mod situationer, hvor barnet eller den unge skønnes at have behov for en fast og stabil voksenkontakt, som barnets eller den unges familie ikke anses at kunne give. En kontaktpersons opgave er mere omfattende end en personlig rådgivers, idet kontaktpersonen forventes at forholde sig til barnet eller den unges totale livssituation på linje med, hvad der normalt ville være forældrenes opgave.

En kontaktperson kan også ydes til hele familien med henblik på at støtte familien i den krise og det kaos, som familierne ofte oplever i forbindelse med, at barnet eller den unge har været udsat for overgreb. Kontaktpersonens rolle er ofte at guide og støtte i forhold til at få hverdagen til at fungere igen og dermed sikre, at barnet eller den unge får den støtte og omsorg, det har behov for. Der er ikke tale om en psykologisk behandlingsindsats.

Som beskrevet i afsnittet om personlig rådgiver, har nogle kommuner ansat kontaktpersoner, mens andre finder en kontaktperson, som barnet eller den unge i forvejen har en god relation til.²⁵

- **Anbringelse uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 8.**

§ 52, stk. 3, nr. 8 giver mulighed for anbringelse af barnet uden for hjemmet enten i f.eks. familiepleje, socialpædagogisk opholdssted eller på døgninstitution. Når en anbringelse kommer på tale i forbindelse med seksuelle overgreb, kan det bl.a. være fordi, barnet er blevet seksuelt misbrugt af et familiemedlem, og at barnet derfor må bringes i sikkerhed for yderligere overgreb. Der kan ligeledes være tale om, at barnet eller den unge misbruges af en uden for familien, og at dette medfører så store problemer for hele familien, at barnet eller den unge ikke kan hjælpes tilstrækkeligt, hvis ikke det anbringes uden for hjemmet. Disse anbringelser kan være af såvel frivillig som tvangsmæssig karakter, jf. servicelovens § 58, stk. 1. På tilbudsportalen, www.tilbudsportalen.dk, kan kommunerne finde en samlet oversigt over de anbringelsessteder, der har kompetencer til at tage sig af børn og unge med sociale problemer pga. f.eks. seksuelt misbrug.

5.2. Voksne

5.2.1. Rådgivning til personer med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne

Serviceovens § 12

Kommunalbestyrelsen skal sørge for tilbud om gratis rådgivning til personer med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer.

Tilbuddet om rådgivning skal også omfatte opfølgende arbejde.

Kommunen skal efter servicelovens § 12 tilbyde rådgivning til personer med særlige sociale problemer, herunder til personer der har været udsat for seksuelle overgreb. Rådgivningen skal afpasses den enkeltes behov og skal ske på et så sagligt grundlag som muligt.

²⁵ Med Barnets Reform, som forventes at træde i kraft den 1. januar 2011, bliver de to foranstaltningstyper – personlig rådgiver og kontaktperson – slået sammen under en funktion.

Kommunens forpligtelse gælder både den almindelige og den mere specialiserede rådgivning, og den retter sig mod mangeartede, komplicerede og ofte længerevarende problemstillinger. Rådgivningen skal afpasses den enkeltes behov, og det vil ofte være relevant, at disse behov bliver afdækket for at vurdere, om der også er behov for andre sociale ydelser eller tilbud.

Rådgivningen kan bestå af enkeltstående rådgivningssamtaler, men der kan også være behov for længerevarende forløb. Kommunerne er herudover forpligtet til at rådgive de pårørende – som f.eks. ægtefælle og forældre. Hvis kommunen ikke selv råder over den nødvendige faglige viden, kan kommunen søge denne i f.eks. VISO.²⁶

Mange seksuelt misbrugte og deres pårørende oplever, at følgevirkningerne efter det seksuelle misbrug gør det svært for dem at komme videre i deres liv. Rådgivning har i disse situationer stor betydning, da det kan hjælpe offeret og dets pårørende og give dem nogle redskaber til at komme videre. Det er vigtigt, at rådgivningen ydes af fagpersoner, der kan hjælpe dem med at få nye redskaber til at bryde ud af gamle destruktive mønstre.

5.2.2. Tilbud af behandlingsmæssig karakter

Serviceovens § 102

Kommunalbestyrelsen kan ud over tilbud efter § 85 give tilbud af behandlingsmæssig karakter til borgere med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer. Tilbuddet gives, når dette er nødvendigt med henblik på at bevare eller forbedre borgerens fysiske, psykiske eller sociale funktioner, og når dette ikke kan opnås gennem de behandlingstilbud, der kan tilbydes efter anden lovgivning

Udgangspunktet for behandling efter serviceovens § 102 er, at det sædvanlige behandlingssystem efter sundhedsloven skal anvendes. Der kan dog være borgere med så alvorlige sindslidelser, misbrug eller lignende, at det kræver en særlig indsats eller en særlig indretning af behandlingstilbuddet.

Kommunalbestyrelserne har efter § 102 hjemmel til at yde hjælp til speciel behandlingsmæssig bistand, hvilket bl.a. kan være behandling af psykologisk, psykoterapeutisk eller sygeplejemæssig karakter. Kommunerne kan give tilbud om behandling efter § 102, når det er nødvendigt for at bevare eller forbedre borgernes

²⁶ Der henvises til afsnit 5.4 om VISO.

fysiske, psykiske eller sociale funktioner. Behandling efter § 102 kan dog kun gives, når den rette hjælp ikke kan opnås ved brug af det sædvanlige behandlingssystem.

Kommunerne kan bl.a. anvende § 102 som hjemmel til at give behandling til mennesker med senfølger af seksuelt misbrug i barndommen.

5.3. Hvor kan man henvende sig for at få hjælp?

Der findes mange forskellige muligheder for at få hjælp, hvis man selv eller ens pårørende har været udsat for et seksuelt overgreb. Bilag I indeholder en oversigt over de eksisterende tilbud med en beskrivelse af tilbuddenes målgruppe samt deres kontaktoplysninger. Her skal kort nævnes nogle af de muligheder, børn, unge og voksne har for at få hjælp og rådgivning. Den sociale indsats over for voksne med senfølger er i vidt omfang forankret gennem en række tilbud i frivilligt regi. Indsatsen over for børn og unge, der har været udsat for et seksuelt overgreb er ikke på samme måde forankret i frivilligt regi, da hjælpen til børn og unge primært ydes ved initiativer og foranstaltninger iværksat af kommunen på baggrund af en undersøgelse og efterfølgende behandlingsmæssig foranstaltning jf. servicelovens §§ 50 og 52, stk. 3.

5.3.1. Børn og unge

Som nævnt i afsnit 5.1.1 kan man rette henvendelse til sin kommune, som er forpligtet til at tilbyde gratis og anonym rådgivning til børn og unge og deres forældre. Herudover skal kommunen, hvis barnet eller den unge har behov for særligt støtte, iværksætte foranstaltninger over for barnet. Børn og unge kan også henvende sig til f.eks. deres lærer eller pædagog i dag- eller fritidstilbud, der derefter har pligt til at underrette de relevante personer i kommunen.

Kommunale tilbud

Århus, Odense og Københavns kommune har i dag et specialiseret rådgivnings- og behandlingstilbud til børn og unge, der har været udsat for seksuelle overgreb. Et eksempel på et specialiseret rådgivnings- og behandlingstilbud er bl.a. Sct. Stefans Rådgivningscenter i København, hvor der tilbydes ambulante rådgivning, undersøgelse og behandling.

Kommuner, der ikke selv råder over kommunale psykologer med særlig viden om børn udsat for seksuelle overgreb, kan henvise til privatpraktiserende psykologer med autorisation samt specialviden og erfaring på området.

Flere kommuner har forskellige tilbud til børn og unge med særlige vanskeligheder og behov og til deres familier. Mange kommuner har undersøgelses- og behandlingstilbud samlet i familiehuse, familiecentre o.lign. Et eksempel herpå er Psykologisk center for børn og unge i Esbjerg Kommune, hvor der tilbydes undersøgelse og behandling af børn og unge og deres familier.

SISO (Videnscentret for Sociale Indsatser ved Seksuelle Overgreb mod børn)

SISO har en landsdækkende anonym telefonrådgivning, der henvender sig til fagpersoner, børn og unge samt deres pårørende. SISO's telefonrådgivning tilbyder anonym rådgivning om alle problemstillinger inden for temaet seksuelle overgreb mod børn. Det kan f.eks. dreje sig om, hvor og hvordan man kan få relevant behandling i forbindelse med et seksuelt overgreb. SISO kan herudover yde faglig sparring, give konkrete råd og være behjælpelig med at henvise til de relevante instanser. SISO kan i sin telefonrådgivning samtidig oplyse barnet eller dets familie om den støtte og de behandlingsmuligheder og forpligtelser, som kommunerne har.

Tilbud inden for sundhedssektoren

Der findes flere tilbud inden for sundhedssektoren til børn og unge, der har været udsat for seksuelle overgreb. Som eksempel kan nævnes Rigshospitalet, der har oprettet et team for seksuelt misbrugte børn og unge, hvor der tilbydes behandling med et særligt fokus på at bearbejde den krise barnet eller den unge befinder sig i. Tilbuddet på Rigshospitalet er baseret på et samarbejde mellem børnelæger, sygeplejersker, psykologer og socialrådgivere. Skejby Sygehus har oprettet et center for børn udsat for overgreb, hvor der bl.a. er mulighed for at få akut krisehjælp og mulighed for, at familien kan snakke med en socialrådgiver.

Frivillige/private tilbud

Som supplement til den offentlige indsats er der en række frivillige organisationer, der yder rådgivning og støtte til børn og unge, som har været udsat for seksuelle overgreb. Et eksempel herpå er bl.a. Børnetelefonen (Børns Vilkår), hvor børn og unge, kan ringe ind og modtage telefonrådgivning. Herudover tilbyder Albahus rådgivning og behandling til børn og unge, der har været udsat for seksuelle overgreb, samt deres pårørende.

5.3.2. Voksne

Som nævnt i afsnit 5.2.1 har kommunen en forpligtelse til at yde rådgivning efter servicelovens § 12 til voksne, der lider af senfølger som følge af seksuelle overgreb

begået i barndommen. Herudover kan kommunen tilbyde behandling efter § 102, hvis den nødvendige hjælp og behandling ikke kan ydes efter anden lovgivning.

Sygesikringens ordning

Personer, der i deres barndom har været udsat for seksuelle overgreb, har mulighed for via sygesikringen at få tilskud til psykologbehandling. Her vil der med en egenbetaling på 40 procent være mulighed for at modtage op til 12 timers psykologhjælp gennem henvisning fra egen læge.

Psykologordningen

Servicestyrelsen administrerer en psykologordning, hvor det er muligt for voksne at modtage gratis psykologhjælp, hvis man har været udsat for seksuelle overgreb i barndommen. Det er muligt at få op til 11 gratis psykologbehandlinger. Man skal ansøge Servicestyrelsen om at komme med i ordningen. Kriterierne for at komme med i psykologordningen er følgende:

- Ansøger skal være fyldt 18 år.
- Ansøger skal kunne huske det konkrete seksuelle overgreb, der er begået, før vedkommende er fyldt 18 år.
- Ansøger skal beherske dansk i et omfang, der gør det muligt at profitere af en dansksproget psykologbehandling.
- Ansøger er forpligtet til at besvare anonyme spørgeskemaer i forbindelse med ordningen.
- Ansøger må ikke have et behandlingskrævende problem med misbrug af alkohol, euforiserende stoffer, medicin eller lign. uden samtidig at modtage misbrugsbehandling.
- Ansøger med psykiatrisk diagnose skal være afklaret eller i behandling herfor for at kunne modtage tilbuddet.
- Ansøger må ikke samtidig modtage anden psykoterapeutisk behandling sideløbende med denne psykologbehandling. Ansøger må gerne være tilknyttet en selvhjælpsgruppe.
- Ansøger skal selv sørge for eventuelle udgifter til transport, fysisk hjælp til at besøge psykologen mv. Tilbuddet gives via praktiserende psykologer uden krav om handicapvenlige adgangsforhold.

Frivillige tilbud

Ligesom på børneområdet er der på voksenområdet en række frivillige organisationer, som yder rådgivning og støtte til mennesker, der har været udsat for seksuelle overgreb i barndommen. Den frivillige rådgivning har bl.a. sin styrke i, at den hviler på et fundament af interesse, nærvær, anonymitet og kendskab til området. Nogle af disse frivillige tilbud giver rådgivning og vejledning, mens andre også tilbyder behandling. Som eksempel kan nævnes Center for seksuelt misbrugte på Fyn, der tilbyder rådgivning og behandling til voksne, der har været udsat for seksuelle overgreb i barndommen, og til deres pårørende. I bilag I oplistes en række frivillige og private tilbud.

5.4. VISO

I situationer, hvor kommunen har brug for sparring og rådgivning i forhold til at give børn eller voksne, der har været udsat for seksuelle overgreb, den rette hjælp, er der mulighed for at kontakte VISO (Den nationale Videns- og Specialrådgiverorganisation). VISO tilbyder gratis landsdækkende specialrådgivning og bistand i komplicerede enkeltsager. Herudover tilbyder VISO udredning og rådgivning indenfor bl.a. områder omkring seksuelle overgreb på børn og unge samt voksne med senfølger af seksuelle overgreb i barndommen.²⁷ I forbindelse med sager om seksuelt misbrug af børn har både barnets forældre og barnet selv mulighed for at kontakte VISO for at få rådgivning.

5.5. Behovet for oplysning om mulighederne for støtte og hjælp

Det er arbejdsgruppens vurdering, at der i dag eksisterer mange muligheder for at modtage støtte, hjælp og rådgivning i flere forskellige sammenhænge. Bl.a. er kommunerne forpligtet til at tilbyde gratis og anonym rådgivning til ofre for seksuelle overgreb. Herudover eksisterer der særligt i forhold til voksne med senfølger adskillige tilbud i privat og frivilligt regi. Efter arbejdsgruppens vurdering er der behov for at udbrede kendskabet til de private og frivillige tilbud, der i dag er til voksne med senfølger som følge af seksuelle overgreb begået i barndommen, sådan så det sikres, at ofre for seksuelle overgreb ved, hvor de kan få den nødvendige hjælp og støtte til at komme videre i deres liv efter deres traumatiserende og ydmygende oplevelser.

²⁷ Se mere om VISO på servicestyrelsens hjemmeside; <http://www.servicestyrelsen.dk>.

6. SAMMENFATNING

Nærværende rapport udspringer af et behov for klarhed og overblik over de gældende regler med relevans for sager om seksuelle overgreb mod børn og unge. Samtidig har der været behov for at få kortlagt de muligheder for at få hjælp og rådgivning, som ofre for seksuelle overgreb har. Vidensbehovet er aktualiseret af sagerne om seksuelle overgreb i den katolske kirke, men rapportens indhold og konklusioner rækker udover den specifikke problemstilling i forbindelse med disse sager.

Rapportens konklusioner kan sammenfattes i følgende hovedpunkter:

Viden om følger af seksuelle overgreb

Seksuelle overgreb i barndommen medfører ofte fortrængning, angst, depression og problemer med selvværd og seksualitet. Forskningen anslår, at ca. 60 pct. af alle, der har været udsat for seksuelle overgreb i barndommen oplever senfølger som følge af overgrebet. Ofre for seksuelle overgreb lever ofte en voksentilværelse præget af social isolation med lav grad af arbejdsmarkedstilknytning og begrænset eller ikke-eksisterende socialt netværk.

Viden om tegn på seksuelle overgreb

Signaler på mistroivsel som følge af seksuelle overgreb kan være pludselig adfærdsændring og påfaldende seksuel adfærd. Hos nogle børn vil man også se angstreaktioner, ubegrundede grådanfald og søvnløshed, ligesom depressiv og selvdestruktiv adfærd (f.eks. cutting) kan være tegn på, at et barn har været udsat for seksuelle overgreb. Andre børn reagerer med aggressivitet og hyperaktivitet. Man bør som voksen også være opmærksom på tegn på regression, f.eks. ufrivillig vandladning og afføring, "babysprog" hos større børn mm.

Straf for seksuelle overgreb

Straffeloven indeholder en række bestemmelser om straf for seksuelle overgreb, herunder seksuelle overgreb mod børn. F.eks. følger det af loven, at den, som har samleje eller anden kønslig omgængelse med et barn under 15 år, straffes med fængsel i indtil 8 år.

Hvis det seksuelle overgreb ikke anmeldes til politiet, så der kan rejses sigtelse mod gerningsmanden, forældes strafansvaret (dvs. at muligheden for at straffe gerningsmanden bortfalder) efter en årrække. Hvad angår seksuelle overgreb mod børn og unge regnes forældelsesfristen i langt de fleste tilfælde først fra den dag, barnet fylder

18 år. F.eks. er forældelsesfristen for så vidt angår samleje eller anden kønslig omgængelse med et barn under 15 år 10 år fra den dag, hvor barnet fylder 18 år.

Erstatning i anledning af seksuelle overgreb

Et offer for et seksuelt overgreb kan typisk kræve godtgørelse for tort af gerningsmanden. Desuden kan offeret kræve erstatning for eventuelle helbredelsesudgifter og andre udgifter eller tab som følge af overgrebet.

For så vidt angår godtgørelse for tort til børn, der har været udsat for seksuelle overgreb, fremgår det af retspraksis, at der ved fastsættelsen af godtgørelsen bl.a. lægges vægt på overgrebenes grovhed, barnets alder, aldersforskellen mellem gerningsmanden og barnet, de psykiske og fysiske følger for barnet og varigheden af den periode, hvor overgrebene har fundet sted.

Der er flere måder at gøre sit krav på erstatning og godtgørelse gældende over for gerningsmanden. Det mest almindelige er at gøre kravet gældende under straffesagen, hvor offeret har adgang til at få beskikket en advokat.

Krav på erstatning og godtgørelse i anledning af seksuelle overgreb forældes (dvs. bortfalder) som udgangspunkt 3 år fra skadens indtræden. Udløb af forældelsesfristen forhindrer dog ikke, at det under en straffesag, hvor tiltalte findes skyldig, kan pålægges tiltalte (dvs. gerningsmanden) at betale erstatning eller godtgørelse til offeret i anledning af det strafbare forhold.

Hvis erstatning og godtgørelse i anledning af et seksuelt overgreb ikke betales af andre (f.eks. gerningsmanden), kan offeret ansøge Erstatningsnævnet om udbetaling fra staten. Der udbetales som udgangspunkt alene erstatning og godtgørelse fra staten, hvis forbrydelsen uden unødigt ophold er anmeldt til politiet, hvis der er nedlagt påstand om erstatning under en eventuel straffesag, og hvis ansøgningen er indgivet til Erstatningsnævnet senest 2 år efter, at forbrydelsen er begået. Erstatningsnævnet kan dog efter omstændighederne se bort fra disse frister.

Underretningspligt og tavshedspligt

Serviceoven (med tilhørende bekendtgørelse) pålægger offentligt ansatte og visse særlige grupper af personer at underrette kommunen, hvis de får formodning om, at et barn eller en ung har behov for særlig støtte. Serviceoven pålægger endvidere andre borgere, der får kendskab til, at et barn eller en ung fra sine forældres eller andre

opdrageres side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, at underrette kommunen.

Mange personer er underlagt tavshedspligt i forbindelse med deres arbejde via lovgivning. Det gælder f.eks. læger, folkeskolelærere og præster. De nævnte faggrupper er ikke desto mindre forpligtede til at underrette kommunen i overensstemmelse med servicelovens §§ 153 og 154 selv i tilfælde, hvor de har tavshedspligt.

Andre kan være underlagt tavshedspligt efter interne regler i f.eks. en virksomhed eller organisation, herunder en klausul om tavshedspligt i en ansættelseskontrakt. Servicelovens regler om underretningspligt vil altid gå forud for interne regler om tavshedspligt.

Politianmeldelse og afværgelse af forbrydelser

I Danmark findes der ikke en almindelig pligt til at anmelde forbrydelser, herunder seksuelle overgreb, til politiet. I stedet findes afværgepligten, der indebærer, at en person skal gøre, hvad der står i hans magt for at afværge forbrydelser, som kan medføre fare for andres liv og velfærd. Der er således ikke pligt til at anmelde en forbrydelse til politiet, medmindre det er nødvendigt for en effektiv afværgelse.

Muligheder for hjælp og støtte

Kommunerne har en lang række forpligtelser i forhold til at tilbyde rådgivning og støtte til personer, der har været udsat for seksuelle overgreb. Det vil dog altid bero på en konkret vurdering af den enkelte, hvilken støtte der er den mest velegnede i de enkelte tilfælde. Som supplement til det offentlige findes der en række private og frivillige organisationer, der tilbyder rådgivning og behandling.

Indsatsen over for voksne med senfølger som følge af seksuelle overgreb begået i barndommen er i vidt omfang forankret i frivilligt og privat regi. Det er arbejdsgruppens vurdering, at der er behov for at udbrede kendskabet til disse tilbud for at sikre, at ofre for seksuelle overgreb får den nødvendige hjælp og rådgivning.

Socialministeriet

Holmens Kanal 22
1060 København K
T: 33 92 93 00
E: sm@sm.dk

Justitsministeriet

Sloholmsgade 10
1216 København K
T: 72 26 84 00
E: jm@jm.dk